

Mange ord i språket vårt har en opprinnelse som for lengst er glemt, og ofte kan vi heller ikke uten videre tenke oss til hva ordene egentlig betyr. Vi håper leserne vil finne glede i en spalte der vi vil ha små epistler om ord vi bruker til daglig, men som de færreste av oss kan forhistorien til. I denne spalten er det mer enn ønskelig med innlegg fra leserne. Det sitter vel kolleger rundt om i landet med kunnskap på feltet, og her får de altså muligheten til å utfolde seg for et bredt publikum!

Lege og doktor

Det gammelengelske «læce» betyr både lege og igle (har du sett deg i speilet i det siste?). I alle nordiske språk finner man avledninger av dette ordet for yrkesbetegnelsen lege. Det er en trøst å vite at man den gang ordet oppstod så en klar forskjell på en lege og en igle, sammenhengen er selvfølgelig den at leger i de dager brukte igler i utstrakt grad som legemiddel for nær sagt enhver lidelse. Man tror den indoeuropeiske grunnformen var «lepagi» i betydningen «en som signer». «Legere» på latin betyr «en som leser opp». Tidligere trodde man at sykdommer kom av trolldom eller onde ånder som hadde tatt bolig i den lidende, og behandlingen ble da å drive åndene ut med tryllformularer. (Se forøvrig Utposten nr 6/1999 med omtale av ordet galskap.) Legen var altså enten signeren eller oppleseren, en rolle «healeren» har tatt over i våre dager?

Ordene lege og doktor er nesten synonyme i dag. Ordet doktor kommer fra det latinske «docere» og betyr egentlig en lærd mann, en med høy akademisk utdannelse, lærer. Dosent og dosering har selv sagt samme opprinnelse, og doktorgraden taes jo i mange andre fag enn medisin. Grunnen til at en doktor i våre dager blant folk flest er ensbetydende med lege er vel at det er den av alle akademiske profesjoner som folk har mest nærkontakt med. Frykten for legen, som på en måte hersker over liv og død med sin kunnskap, har vel også bidratt til at legen er doktoren av særlig betydning for folk flest.

Pasient

Det latinske verbet «patior» betyr å lide, både ved å føle smerte og være tålmodig med sin smertetilstand. Begrepet «utålmodige pasienter» blir da, logisk sett, en selvmotsigelse. Engelskmennene har to betydninger av ordet «patient», både substantivet som betegner en lidende person og adjektivet som betyr tålmodig, «an impatient patient» vil jo der høres enda mer selvmotsigende ut! På fransk bruker man ordet «client», og betegnelsen har dermed ikke noe med lidelse å gjøre. Ordet «patience» brukes i tysk, nederlandsk og engelsk om «kabal».

Jordmor

Med all respekt for jordmødrenes strenge hygiene er det et artig paradoks at yrkesbetegnelsen deres henspiller på jord, som jo sikkert er smekkfull av allverdens stygge basilusker! Ordet oppstod lenge før Semmelweis oppdaget hygienens betydning for spedbarnsdødeligheten. I tidligere tider fødte kvinner sine barn på gulvet som var av faststampet jord. Å føde het da å «liggja å golfi», og jordmørens jobb bestod bl a i å løfte det nyfødte barnet opp fra jorda og rekke det til faren som «knesatte» barnet, det vil si at han ved å ta imot barnet anerkjente det som sitt barn. (Å knesette er en betegnelse som brukes av og til fremdeles i betydningen godkjenne, anerkjenne eller autorisere). Ordet «straamor» brukes ikke lenger, men det forteller oss at kvinnen enkelte steder fødte på halmleie. «Nærkone» er et ord som også ble også brukt, og det latinske «obstetrix» betyr egentlig «som står nær».

På tyske brukes betegnelsen «Hebamme» som betyr «løfteamme», altså den som løfter opp barnet. Islendingene sier «ljósmodir». Ifølge etymologen Alf Torp har det ikke noe med lys å gjøre, men å «leysa kind fra konum» altså å forløse kvinnen. I det engelske språk sier man «midwife» og det ordet stammer fra tida før ordet «with» betegnet «med», og det engelske og norske språket liknet hverandre litt mer.

Jannicke Reymert

Kilder:

Hjalmar Falk og Alf Torp: Etymologisk ordbog. Bjørn Ringstrøms Antikvariat. 1994.

Sverre Kloumann: Moro med ord. Aschehoug. 1999.

William S. Haubrich: Medical meanings. American College of Physicians. Philadelphia, Pennsylvania. 1997.